HANDLINGSPLAN FOR MILJØRETTET UTVIKLINGSSAMARBEID

VEILEDNING FOR OPERASJONALISERING AV NORSK BISTAND TIL BÆREKRAFTIG FORVALTNING AV BIOLOGISK MANGFOLD OG NATURRESSURSFORVALTNING, NOVEMBER -07

1. Sammendrag

Bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressursforvaltning fram mot 2015 er et hovedprioritert område for regjeringen i gjennomføring av handlingsplanen. Ut fra en vurdering av områder der Norge har spesiell kompetanse foreslås det at operasjonaliseringen på dette området tar utgangspunkt i følgende tre hovedområder: bærekraftig forvaltning av levende marine ressurser, bærekraftig forvaltning av skog- og viltressurser og bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold i landbruket. Andre temaer er ikke nødvendigvis utelukket. Norge skal gjennom sin satsning på disse områdene bidra til å sikre at forvaltningen av ressursene tar hensyn til hele økosystemet for å unngå irreversibel skade og sikre at ressursene er tilgjengelige for bærekraftig bruk for alle brukergrupper. Forvaltningen bør involvere tradisjonell kunnskap der det er mulig og hensiktsmessig. Naturlige økosystemer bidrar med viktige "tjenester" (økosystemtjenester) for samfunnet, som mat- og vannforsyning, beskyttelse mot naturkatastrofer og klimaendringer, samt produkter som brennved og medisiner. Skade på økosystemer kan skade disse tjenestene og derved næringsgrunnlaget for alle brukergrupper, men først og fremst de fattigste. Handlingsplanens målsettinger og kriterier om økosystemtilnærming, rettighetsperspektivet, lokalbasert forvaltning og styresett skal være førende og alle eksisterende og nye kanaler og aktører skal være gjenstand for løpende vurdering når det gjelder relevans og gjennomføringskraft i forhold til disse prinsippene.

2. Bakgrunn

Regjeringens tiltredelseserklæring (Soria Moria-erklæringen) bekrefter at tusenårsmålene er førende for norsk utviklingspolitikk og at Norge skal bli et ledende land på miljørettet bistand. Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid utdyper målene for samarbeid på dette satsingsområdet.

Tematiske prioriteringer i dette dokumentet er gjort med utgangspunkt i handlingsplanen og bygger på erfaringer med miljørettet utviklingssamarbeid samt utfordringer knyttet til sammenhengen mellom klimaendringer og bærekraftig forvaltning av naturressurser. I vedlegg I er det en nærmere bakgrunn for og diskusjon av hvordan temaene kan operasjonaliseres som et grunnlag for de konkrete anbefalinger som er gitt i dette dokumentet. Vedlegg II gir en oversikt over sentrale rammeverk for arbeid med biologisk mangfold og naturressursforvaltning.

Dette dokumentet er ment å være en hjelp for ambassadene og enhetene i Utenriksdepartementet og Norad som forvalter bistandsmidler. Det skal fungere som en utdyping av handlingsplanens tematiske prioritering av bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser. Det vises til handlingsplanen for den generelle beskrivelsen av føringer for norsk miljørettet utviklingssamarbeid. Det henvises også til operasjonaliseringsdokumentet om tiltak rettet mot klimaendringer. Dokumentet beskriver ikke generelle problemstillinger ifm bistandsformer, og heller ikke land- og regionspesifikke problemstillinger.

Fokuseringen på deltema og kanaler i dette dokumentet er ikke ment å være bindende, men heller en veiledning for prioritering av innsats. For ambassadene vil slike prioriteringer alltid måtte gjøres ut fra kjennskap til nasjonale og regionale forhold.

Norges rolle som politisk aktør på området "Miljørettet utviklingssamarbeid" er ikke beskrevet i dette dokumentet, men blir behandlet i et eget dokument.

3. Målsettinger

Miljøhandlingsplanen gir rammer og overordnete målsettinger for norsk satsing på bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser. Den bygger igjen på Stortingsmelding 35 (2003-2004) "Felles kamp mot fattigdom". På bakgrunn av disse føringene kan følgende konkrete målsettinger for satsingen på bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser formuleres:

- Støtte opp om samarbeidslandenes arbeid for å nå FNs tusenårsmål 7
- Støtte opp om samarbeidslandenes arbeid for å nå målet om betydelig reduksjon i tap av biologisk mangfold innen 2010 for å bekjempe fattigdom og komme alt liv på jorda til gode.
- Støtte opp om samarbeidslandenes arbeid for å iverksette nasjonale handlingsplaner for Konvensjonen om biologisk mangfold og andre relevante konvensjoner og avtaler.
- Styrke samarbeidslandenes evne til å ivareta egne interesser ifm biologisk mangfold og naturressursforvaltning både i nasjonal politikk og forvaltning og i internasjonale fora gjennom støtte til kapasitets- og kompetansebygging hos relevante myndigheter og aktører i sivilt samfunn
- Støtte tiltak som kan bidra til å sikre godt styresett i forvaltningen av biologisk mangfold og naturressurser
- Støtte tiltak for å ivareta lokalbefolkningers og urfolks rettigheter i forbindelse med forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser
- Støtte tiltak for å redusere fattige gruppers sårbarhet for miljøendringer, som klimaendringer, og naturkatastrofer.

Målsettingene skal nås både gjennom tiltak i miljøsektoren og gjennom tiltak for å integrere hensyn til bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold og naturressurser i andre sektorer.

4. Fokusering av innsatsen – kanaler og aktører

4.1 Fokusområder

Ut fra en vurdering av områder der Norge har spesiell kompetanse og derfor kan bidra substansielt til utviklingssamarbeid foreslås det at operasjonaliseringen tar utgangspunkt i tre satsingsområder (se vedlegg I for ytterligere diskusjon om områdene i handlingsplanen):

- Bærekraftig forvaltning av levende marine ressurser
- Bærekraftig forvaltning av skog- og viltressurser
- Bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold i landbruket

Forvaltning inkluderer i denne sammenhengen både vern og bærekraftig bruk, i tråd med Konvensjonen om biologisk mangfold. Ivaretakelse av konvensjonens tredje pillar om tilgjengelighet til genetiske ressurser og rettferdig fordeling av godene ved bruken av dem (ABS/Access and benefit sharing), vil være et viktig element for å sikre en bærekraftig forvaltning. Det er i hovedsak bruken av ressursene som bidrar til fattigdomsbekjemping, men også naturbasert turisme kan bidra til næringsutvikling og fattigdomsreduksjon. Tema som ikke er nevnt er ikke nødvendigvis utelukket. Nasjonale planer og politikk vil være viktige

føringer for identifisering av tiltak. For å sikre at de overordnete målene nås bør innsatsen fokusere på følgende:

- **Rettighetsperspektivet:** alle parter som har en rolle i eller blir berørt av ressursforvaltningen må sikres rettigheter i forhold til hvordan ressursene blir forvaltet. Dette er særlig viktig for urfolk og lokalsamfunn, som ofte har vanskelig for å bli hørt av sentrale myndigheter. Det vil være sentralt å bidra til at kvinner og menn sikres like rettigheter til aktiv deltakelse i forvaltningen av lokale naturressurser.
- **Lokalbasert forvaltning:** innsats på dette området har vært blant de mest vellykkede i norsk satsing på biologisk mangfold. Det er en god måte å sikre rettighetsperspektivet og bidra til bruk av tradisjonell kunnskap, og kan gi viktige bidrag til lokal økonomisk utvikling og styresett.
- **Styresett:** mange alvorlige miljøproblemer skyldes dårlig styresett, både finansielt og juridisk. Det er nødvendig å sikre at naturressursenes reelle verdi blir reflektert i finansforvaltning sentralt og lokalt, at ressursene blir forvaltet og fordelt optimalt og at det juridiske systemet er i stand til å påtale og straffe miljøkriminalitet.
- **Økosystemtilnærming:** alle levende naturressurser er deler av økosystemer, og forvaltningen av disse ressursene må ta hensyn til hele økosystemet for å unngå irreversibel skade og sikre at ressursene er tilgjengelige for bærekraftig bruk. Naturlige økosystemer bidrar med viktige "tjenester" (økosystemtjenester) for samfunnet, som mat- og vannforsyning og beskyttelse mot naturkatastrofer og klimaendring, samt produkter som brennved og medisiner. Skade på økosystemer kan skade disse tjenestene, noe som først og fremst rammer de fattigste.

FNs Konvensjon om biologisk mangfold (CBD) er det viktigste internasjonale rammeverket for arbeid med biologisk mangfold, og den reflekterer målsettingene i dette dokumentet på en god måte. Alle Norges samarbeidsland er part til konvensjonen og skal dermed utarbeide nasjonale handlingsplaner for gjennomføring av den. Disse planene og integreringen av dem i landenes utviklingsstrategier, vil være et godt utgangspunkt for å identifisere tiltak for norsk støtte.

FNs havrettskonvensjon og FN-avtalen om fiske på det åpne hav er svært sentrale instrumenter for bærekraftig utnyttelse og bevaring av marine ressurser. FAOs atferdskodeks for ansvarlig fiskeri med handlingsplaner gir sentrale føringer for bærekraftig ressursutnyttelse og forvaltning for både hav- og ferskvannsressurser.

De mest sentrale internasjonale rammeverkene for skogforvaltning er arbeidet under FNs skogforum (UNFF) og den Internasjonale Organisasjonen for Tropisk Tømmer (ITTO), samt CBDs arbeidsprogram for skog. Alle disse arbeider for bærekraftig bruk av skogressurser og har en god vinkling på fattigdomsbekjemping, rettigheter, lokalbasert forvaltning, styresett og økosystemtilnærming. De har også i sterk grad tatt opp skogens rolle i forhold til klimaendringer.

Den internasjonale avtalen om plantegenetiske ressurser for mat og landbruk er den viktigste avtalen som retter seg mot biologisk mangfold i landbruket. Den har som målsetting å arbeide for vern og bærekraftig bruk av plantegenetiske ressurser og rettferdig fordeling av goder som er resultat av bruk av slike ressurser. Avtalen har fokus på matsikkerhet og småbrukeres rettigheter.

Norge støtter allerede aktiviteter innen biologisk mangfold og naturressursforvaltning gjennom en rekke kanaler, som også omfatter samarbeid innen flere typer sektorprogrammer (f.eks. miljø, landbruk, fiskeri, styresett). Framover vil det være viktig å konsolidere og øke innsatsen og prioritere samarbeid med aktører som har sentrale normative og implementerende roller. Videre vil det være sentralt å utvikle strategiske partnerskap med noen av disse institusjonene.

For å sikre at norsk bistand til biologisk mangfold og naturressursforvaltning er mest mulig effektiv, er det sentralt at bistanden blir kanalisert gjennom gode aktører. Norad arbeider med en systematisk vurdering av sine partnere blant norske og internasjonale frivillige organisasjoner. En slik systematisk gjennomgang vil også bli gjort av multilaterale organisasjoner. Vurdering av aktører i de enkelte land og regioner må gjøres av ambassadene i de respektive landene.

En vurdering av en aktør må ta utgangspunkt i hvor godt og effektivt den er egnet til å iverksette aktiviteter i tråd med føringene i handlingsplanen og dette dokumentet, for eksempel institusjonelt mandat, institusjonell kapasitet, evne til å nå viktige målgrupper og politisk gjennomslagskraft.

For multilaterale kanaler er det viktig å vurdere om organisasjonens rolle primært er normativ eller implementerende, og innrette samarbeidet etter det. Noen multilaterale institusjoner, som konvensjonssekretariatene, har primært en normativ rolle, og bør ikke gis støtte til direkte implementerende oppgaver. Andre institusjoner med mer implementerende roller, bør vurderes i forhold til hvordan de fungerer overfor nasjonale og lokale myndigheter eller det sivile samfunn. Ut fra dette og de erfaringer som foreligger, blir kanaler og aktører foreslått nedenfor.

4.2 Aktuelle kanaler

I det følgende knyttes noen vurderinger til viktige kanaler og aktører på biologisk mangfold og naturressursforvaltning. Oversikten er ikke ment å være komplett. Den er mest spesifikk på internasjonale og til en viss grad regionale kanaler og aktører, mens det forutsettes at ambassadene kjenner best nasjonale og mange av de regionale kanalene og aktørene. Valg av aktør må gjøres ut fra en vurdering av egnethet i den konkrete sammenhengen.

Nye kanaler og aktører skal være gjenstand for vurdering når det gjelder relevans og gjennomføringskraft i forhold til handlingsplanens målsettinger og kriterier (4.1). Det er viktig å se ulike kanaler i sammenheng og vurdere hvordan støtte gjennom ulike kanaler kan virke gjensidig støttende.

Eksisterende kanaler

Bilaterale kanaler

Norge har bilaterale samarbeidsavtaler med større utviklingsland med stor innflytelse på global miljøtilstand, som har rikt biologisk mangfold eller spiller viktige roller i internasjonalt miljøsamarbeid. Innsatsene varierer i omfang fra omfattende programmer for kapasitetsbygging i miljøforvaltning til støtte til enkeltprosjekter. Norge har samarbeid med følgende land om biologisk mangfold og naturresursforvaltning: Tanzania, Zambia, Sør-Afrika, Mosambik, Uganda, Angola, Etiopia, Indonesia, Vietnam, Thailand, Pakistan, Kina, Nicaragua, og dessuten regionale programmer i Mellom-Amerika, sørlige og nordvestlige Afrika, og i Asia.

- **Miljøministerier.** Har vanligvis, men ikke alltid, den sentrale normative rollen for politikkutforming om biologisk mangfold og ofte ansvar for iverksetting av konvensjonen om biologisk mangfold, CBD. Har alltid en "vaktbikkje"-funksjon ift regjeringens arbeid med miljøsaker. Har gjennomgående svak kapasitet, kompetanse og politisk gjennomslagskraft, og blir ikke alltid godt involvert i viktige prosesser som PRSP og budsjettstøtte.
- **Jordbruks-, skog-, og fiskeriministerier**. Disse sektorministeriene har noen ganger den sentrale normative rollen for politikkutforming om biologisk mangfold, men da ut fra et næringsøkonomisk perspektiv. De har alltid en viktig rolle i gjennomføringen av politikk som angår biologisk mangfold, og det er viktig å bidra til et godt samarbeid mellom disse ministeriene og miljøministeriet.

- **Finansministerier og planministerier**. Som overordnete ministerier spiller disse en viktig rolle som premissgivere for nasjonal politikk. De er kontaktpunktene ift dialog om utviklingsstrategier og budsjettstøtte, der det er viktig å holde miljøspørsmål på dagsorden.
- **Lokale frivillige organisasjoner, næringsliv og forskingsinstitusjoner**. Spiller viktige roller som talerør og premissgivere for politikkutforming. Har imidlertid ulik status og gjennomslagskraft i ulike land. Urfolks- og lokalsamfunnsorganisasjoner kan spille en viktig rolle i forvaltningen av naturressurser spesielt i land med svak miljøforvaltning og dårlig styresett.

Multilaterale kanaler

De multilaterale institusjonene omfatter organisasjoner som i hovedsak har en normativ funksjon og organisasjoner som har en implementerende funksjon. Bruk av disse som kanal for bistandsmidler skjer både gjennom generelle bidrag og øremerkede bidrag (multi-bi) enten til ulike fond eller direkte til enkelte programmer:

- **UNDP** (FNs utviklingsprogram). Har en betydelig satsing på biologisk mangfold og er FNs samordnende organ på landnivå. Har normativ rolle sentralt og implementerende lokalt. Videre er UNDP engasjert i spørsmål knyttet til styresett og reformer innen miljø, utarbeidelse av nasjonale handlingsplaner, støtte til fasilitering av samarbeid om felles forvaltning av naturressurser, samt støtte til tiltak i lokalsamfunn.
- **UNEP** (FNs miljøprogram). Har betydelig satsing på biologisk mangfold og har både normativ og implementerende rolle. Den normative rollen bør styrkes i samsvar med anbefalingene i høynivåpanelet om FN-reform.
- **FAO** (FNs matvare- og landbruksorganisasjon). Sentral normativ og implementerende rolle på landbruk, landbruksmangfold, skog og fiskeri, inkludert folkerettslige avtaler på naturressursområdet. Organisasjonen har også en viss aktivitet i felt, men det sentrale, i norske øyne, er den normative virksomheten.
- **Verdensbanken**. Svært sentral aktør både normativt og implementerende, med betydelig satsing på biologisk mangfold. Norge og Finland støtter i tillegg et fond for bærekraftig utvikling for å styrke bankens analytiske arbeid på prioriterte områder. Mye arbeid relatert til biologisk mangfold er støttet gjennom dette fondet.
- **Regionale utviklingsbanker**. Bankene for Afrika, Asia og Latin-Amerika har alle aktiviteter på biologisk mangfold. Det er lite systematisk informasjon om dette arbeidet.
- **GEF (Global Environment Facility)**. Viktigste instrument for iverksetting av de globale miljøkonvensjonene. Bidrar med samfinansiering til identifiserte tiltak, og har stor satsing på biologisk mangfold. Spiller viktig rolle i finansiering av tiltak som har betydning for globalt miljø.
- **IFAD (International Fund for Agriculture Development)**. Har sentral rolle for finansiering av aktiviteter innenfor landbruk og fiskeri.
- **Konvensjonssekretariater**. Viktig normativ og fasiliterende rolle, men skal ikke støttes til direkte implementering av tiltak. De viktigste er sekretariatene for Konvensjonen om biologisk mangfold og Forørkningskonvensjonen.
- **Forørkningskonvensjonens finansieringsmekanisme (Global Mechanism)**. Viktig rolle i finansiering av implementering av konvensjonen. Var eneste multilaterale finansieringsmekanisme før GEF fikk tørrlandsforvaltning som fokusområde. Bør fokusere på implementering nasjonalt, men også på tiltak som kan få GEF-finansiering.
- **TerrAfrica**. Fungerer som en plattform for dialog mellom ulike givere og samarbeidslandet. Viktig rolle for implementering av forørkningskonvensjonen i Afrika.
- **Global Crop Diversity Trust**. Viktig rolle i finansiering av tiltak for bevaring av landbruksbiodiversitet, ref. blant annet nasjonale og regionale bruksgenbanker og sikkerhetslageret på Svalbard.
- **CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research)**. Viktig rolle for forskning og rådgivning innen landbruksbiodiversitet (jordbruk og skog) og fiskeri.

- **IUCN (The World Conservation Union).** Globalt arbeidsområde med hovedkvarter i Sveits. Fungerer på mange måter som en multilateral organisasjon med statlige og ikke-statlige medlemmer. Har region- eller lokalkontorer i de fleste av Norges samarbeidsland. Sentral normativ aktør globalt. Viktig implementerende aktør lokalt, men kritiseres ofte for å ikke forholde seg nok til nasjonal politikk og lokale institusjoner.

Internasjonale frivillige organisasjoner

- **IIED (International Institute for Environment and Development).** London-basert "think-tank" med utstrakt aktivitet i felt i utviklingsland. Bredt arbeidsfelt. Evaluering av organisasjonen skal publiseres i 2007. Har felles rammeavtale med flere givere, inkl Norge. Viktig normativ aktør,
- **IISD (International Institute for Sustainable Development).** Er et policyorientert forskningsinstitutt med base i Canada. Ikke ulikt IIED i forsknings- og publikasjonsprofil, men mer orientert mot internasjonale forhandlinger og nyhetsformidling fra disse. Normativ/formidlende rolle.
- **ICSF (International Collective in Support of Fishworkers).** India-basert organisasjon med globalt arbeidsområde og fokus på internasjonale prosesser ifm resursutnyttelse og lokalbefolknings involvering.
- **ICIMOD (International Centre for Integrated Mountain Development).** Nepal-basert organisasjon med Himalaya-regionen og nærliggende land som arbeidområde. Viktig normativ rolle, og som regional fasilitator fordi den som en av få klarer å samle representanter fra land som ellers samarbeider dårlig. Samarbeider tett med myndigheter og nasjonale og internasjonale institusjoner i implementering av tiltak.

Norske frivillige organisasjoner

- **WWF-Norge.** Del av det globale WWF-nettverket. Stor aktivitet på biologisk mangfold og viktig rolle i implementering av aktiviteter. WWF har landkontor i de fleste norske samarbeidsland. God aktør.
- **Regnskogsfondet.** Stor aktivitet på biologisk mangfold med fokus på regnskog og urfolk. Samarbeider med Rainforest Foundation i USA og Storbrittannia, samt en rekke lokale institusjoner i samarbeidslandene. Sterk rettighetstilnærming.God aktør.
- **Utviklingsfondet.** Stor aktivitet på biologisk mangfold med fokus på landbruk og lokalbefolknings rettigheter. God aktør.
- **Forum for Utvikling og Miljø.** Paraplyorganisasjon for mange norske miljø- og utviklingsorganisasjoner. Fokus på kompetansebygging, lobbyvirksomhet, nettverksbygging og informasjon.
- **Tørrlandskoordineringsgruppa.** Nettverk for kapasitetsbygging om tørrlandsforvaltning i Afrika. Norske medlemmer er ADRA Norge, Care Norge, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Utviklingsfondet. Sentral rolle i implementering av tiltak. Deltar i norske delegasjoner til møter under Forørkningskonvensjonen.

Næringslivssamarbeid

Miljøforbedrende tiltak samt aktiviteter med miljø/naturressursforvaltning som hovedmål støttes over Norads næringslivsordninger. Noe av næringslivssamarbeidet angår forvaltning av biologisk mangfold, men det finnes lite systematisk dokumentasjon av erfaringer. Det bør vurderes om samarbeidet med norsk næringsliv kan økes ettersom disse investerer betydelig i utvikling av naturressurser i utviklingsland, f eks innen bærekraftig turisme.

Forskning og utdanning

- **Noragric /UMB.** Har lang erfaring med forskningssamarbeid med utviklingsland basert på ekspertise innenfor biologisk mangfold, spesielt i landbruket, og med utdanning av kandidater fra utviklingsland gjennom blant annet å tilby et Masterkurs i naturressursforvaltning.

- **FNI/Fridtjof Nansens Institutt** har lang erfaring i forskning på internasjonale avtalers innvirkning på forvaltningen av biologisk mangfold i utviklingsland. Sentralt står spørsmålene om tilgang til genetiske ressurser, fordeling av goder ved bruken av disse, og immatrielle eiendomsrettigheter. Instituttet har også spesialisert seg på forvaltningen av landbruksgenetiske ressurser i et utviklingsperspektiv.
- **NINA (Norsk institutt for naturforskning)** Fokuserer på forvaltningsrettet forskning, og deres kompetansebase består av både samfunnsvitere og naturvitere. Et bredt engasjement innen biologisk mangfold og naturressursforvaltning, og har lang erfaring med samarbeid med institusjoner i sør, bl.a. i forhold til rettigheter knyttet til ferskvannsfiskerier og ressurser i verneområder.
- **Havforskningsinstituttet**. Har lang erfaring fra forsknings- og utviklingssamarbeid innenfor fiskeri og havspørsmål i bistand. Har vært sentral i ressurskartlegging og oppbygging av nasjonale institusjoners kompetanse innenfor forskningsbasert fiskeriforvaltning både i Afrika, mellom-Amerika og Asia og har i dag institusjonelle samarbeidsavtaler med institusjoner i 10 land i sør.
- **Norges Fiskerihøgskole.** Tilbyr Master-kurs i internasjonal fiskeriforvaltning og har til nå utdannet 115 studenter, de aller fleste fra utviklingsland. Har institusjonelt samarbeid med universiteter i utviklingsland og har over rammeavtale med Norad gjort flere utredninger, gjennomganger og faglige vurderinger av bistandstiltak. Har etterhvert fått en omfattende erfaring med utviklingssamarbeid.
- **Universitetet i Bergen.** Tilbyr kurs på Master- og doktorgradsnivå i fiskeribiologi og –forvaltning for studenter fra utviklingsland, noe som startet på midten av 80-tallet. De har opparbeidet meget god kompetanse både på marin fiskeriforvaltning og ferskvannsfiskeriforvaltning, og inngår i utviklingssamarbeid både via norskfinansierte tiltak, World Fish Center, FAO og andre.
- **Institutt for Genøkologi.** (GenØk). Tilbyr kurs rettet mot forvaltere, forskere og det sivile samfunn i utviklingsland om oppfølging av Cartagenaprotokollen og risikovurderinger knyttet til bruk av genmodifiserte organismer (GMO) som såkorn, mat eller dyrefor. Et masterstudium er under utvikling i samarbeid med United Nations University/ Global Viritual University. GenØk samarbeider med andre internasjonale forskningsinstitutter under "Gateways"-paraplyen.

4.2.2 Nye kanaler

Disse kanalene er i stor grad ikke grundig vurdert ift kvalitet og effektivitet, men blir vurdert som faglig interessante. En grundig aktørvurdering bør gjøres før eventuell støtte.

- **Critical Ecosystem Partnership Fund** (CEPF) – fond etablert i 2000 av Conservation International (CI), GEF, MacArthur-stiftelsen, Japan og Verdensbanken som gir støtte til NGOer andre sivile samfunnsgrupper til bevaring av biodiversits 'hot spots'. Fondet har satt av nesten $70 millioner i støtte. En evaluering av CEPF viser at fondet har oppnådd betydelige resultater. Fondet administreres av CI. Hver av partnerne bidrar med $5 millioner hvert år for en periode på fem år.
- **UNDP** Equator Initiative – partnerskap mellom UNDP, sivilt samfunn, business, myndigheter og lokalinitiativer. Skal bidra til å styrke lokalsamfunns rolle i naturessursforvaltning og fattigdomsbekjempelse. Erfaringene fra og mulig samarbeid med UNDPs regionale urfolksprogram i Asia der naturressursforvaltning og rettigheter til land og naturressurser er prioriterte områder bør vurderes. (se generell vurdering av UNDP under 4.2.1)
- **UNEP.** Har på bestilling fra UD laget forslag til aktiviteter for oppfølging av handlingsplanen på alle de tematiske prioriteringene, samt tverrgående hensyn. Også støtte til UNEPs World Conservation Monitoring Center og implementering av Bali Plan of Action (kapasitetsbygging) bør vurderes. (se vurdering av UNEP generelt under 4.2.1)

- **Asia Indigenous Peoples Pact (AIPP)** - Vurdere samarbeid om ressursforvaltning og urfolks rettigheter. Organisasjonen samarbeider bl.a. med IUCN og Forest Peoples Program
- **FNs Permanente forum for urfolksspørsmål.** Rettigheter til land og naturressurser vil være tema i 2007. I den forbindelse vil det fra FN-systemets side og fra urfolksorganisasjoner være ønskelig med ulike tiltak som setter fokus på temaet. Norge bør for eksempel vurdere å være vertskap for et ekspertmøte på temaet.
- **World Intellectual Property Organisation (WIPO)** – har en del aktiviteter som er aktuelle ifm biologisk mangfold, særlig om tilgang til genetiske ressurser og rettferdig fordeling av goder ved bruken av dem, samt om urfolks rettigheter.

Videre er det en rekke internasjonale NGOer som har søkt Norad om støtte, bl.a. WWF International. Eventuell støtte til nye organisasjoner utover de som Norad allerede samarbeider med i dag bør vurderes nærmere når den strategiske profilen på den norske miljøsatsingen er klar.

Norske NGOer har foreslått en betydelig opptrapping av innsatsen rettet mot lokalbasert naturressursforvaltning. Flere av disse forslagene vil bli vurdert i lys av den samlede satsingen gjennom ulike kanaler.

Norge etablerer i løpet av 2007 Svalbard globale sikkerhetslager for plantegenetiske ressurser med offisiell åpning planlagt til mars 2008. Dette lageret, for globalt frømangfold (opp til 3. mill. unike frøsamlinger), vil stille Norge i en særstilling internasjonalt mht. bevaring av biomangfold og matsikkerhet. Det kommer i tillegg til at Norge har opparbeidet seg stor troverdighet gjennom aktiv og konsistent deltakelse i internasjonale forhandlinger om temaet de siste 15 - 20 år. For å forberede og markere dette som en sentral satsing i utviklingspolitikken og som oppfølging av miljøhandlingsplanen, vil det utvikles et større internasjonalt initiativ på utviklingsområdet. Det vil bl.a. være viktig å sikre en balanse mellom innsats for bevaring i genbanker og arbeidet for å sikre landbruksmangfoldet i felt.

4.3 Samarbeidspartnere og kanaler for de ulike deltemaene

I det følgende presenteres aktuelle kanaler og aktører som Norge kan vurdere nærmere å støtte innenfor temaene nevnt under 4.1. Aktørvurderinger er gjort på grunnlag av erfaring og eksisterende vurderinger, se 4.2.1. Det er nødvendig med grundig aktørvurdering for nye aktører.

Bærekraftig forvaltning av levende marine ressurser

Multilateralt:

- FAO – Generelle bidrag og konkret støtte:
  - I forbindelse med det verdensomfattende arbeidet mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske (IUU) som er sterkt relatert til godt styresett og god ressursforvaltning på fiskerisektoren, vil det være aktuelt å utvide samarbeidet**.**
  - Bidra til harmonisering med andre givere gjennom FAO ved utvidelse av Fishcode-programmet og nytt fond om havnestatskontroll som del av bekjempelse av IUU fiske
  - Støtte til framforhandling av ny avtale på havnestatskontroll;
  - bidra til at land deltar aktivt i de internasjonale prosessene på hav/fiskeriområdet;
  - implementering av FAOs atferdskodeks for ansvarlig fiskeri.
- EAF-programmet (Ecosystem Approach to Fisheries – tidligere Nansenprogrammet) – administrert av FAO, vil bidra til at flere afrikanske land får støtte til implementering av økosystembasert fiskeriforvaltning. Dette skjer hovedsakelig i samarbeid med ulike GEF-finansierte Large Marine Ecosystems (LME-er) i havområdene.

- Vurdere økning av støtten til World Fish Centre, som er den eneste fiskeriforskningsinstitusjonen under CGIAR (Consultative Group on International Agricultural Research).
- PROFISH – Verdensbankens fiskeriprogram, spesielt global agenda for bærekraftige fiskerier.
- IMO (International Maritime Organisation) – en viktig aktør ift problematikk rundt spredning av fremmede arter med ballastvann og i arbeidet mot IUU-fiske.
- IOC (International Oceanographic Commission under UNESCO) – en viktig aktør på internasjonalt arbeid om havmiljø. Norsk støtte har vært gitt til arbeid rundt tsunamivarsling, men ikke til tiltak for biologisk mangfold og naturressursforvaltning.

Bilateralt samarbeid og regionalt

- Bidra til styrking og utvikling av mandatene til regionale organisasjoner for fiskeriforvaltning (RFMO) slik at disse blir i stand til å ta et større biodiversitetsansvar. Norge har spesielt vært aktiv på dette feltet i FNs uformelle hav- og fiskeridrøftinger. Eksempler: Bør støtte Benguela Current Commission (BCC). Pågående støtte til BENEFIT og Bay of Bengal Large Marine Ecosystem (BOBLME). Mulig støtte til, SEAFDEC og NACA, samt gjennom ADB i Asia; Ospesca og IDB i Latin-Amerika. Interesse fra DFID i å få Norge med i nytt tiltak mot IUU-fiske i Afrika (i samarbeid med regionale organisasjoner, inkl. NEPAD, SADC, ECOWAS etc.)
- Integrering i pågående og nytt samarbeid på fiskeriforvaltning (Mosambik, Vietnam, Tanzania, Sør-Afrika, Indonesia, Nicaragua, Angola, Pakistan, Thailand)

Støtte gjennom NGO/INGO

- Øke støtten til International Collective in Support of Fish Workers (ICSF) Bidrar både til den globale og lokale agendaen på fiskeriforvaltning. Basert i Chennai, India.
- Vurdere støtte til Telapak i Indonesia. Fokuserer bl.a. på ikke-destruktive fiskemetoder på lokalnivå.
- WWF – vurdere aktuelle prosjekt/programforslag
- Vurdere aktuelle tiltak i IUCN på det marine området/fiskeri for støtte spesielt innenfor IUCNs Marine and Coastal Program – marin ressursforvaltning, kystsoneplanlegging, forvaltning av marine verneområder.
- Vurdere videre støtte til kapasitetsbygging innen fiskeriforvaltning via IWMC og RA.
- Norges Naturvernforbund – eventuelt vurdere støtte til konkrete tiltak
- Selskapet for Norges Vel – eventuelt vurdere støtte til konkrete tiltak

Bærekraftig forvaltning av skog- og viltressurser

Multilateralt:

- Verdensbanken – har mange fond og programmer som er aktuelle. Særlig det nye fondet "Forest Carbon Partnership Facility" vil være aktuelt for å støtte arbeid om skog og klima.
- FNs Skogforum (UNFF) – Det arrangeres mange gode initiativer ("Country-led Initiatives") av medlemsland som del av UNFFs arbeid. Dette er ofte støtteverdig. Det er også aktuelt å støtte forumets normative arbeid.
- FAO – støtte FAOs normative arbeid med skogspørsmål gjennom generelle bidrag
- National Forest Programme Facility. Dette er en støtteordning for at land og organisasjoner skal kunne utvikle nasjonale skogprogrammer og gjennomføre dem på en deltakende måte. Norge har støttet denne mekanismen, men den trenger mer penger for å få kapasitet til å oppfylle en større del av forespørslene den mottar.
- Støtte til spesifikke CGIAR-institutter (Consultative Group on International Agricultural Research). En økning av støtten til CGIAR systemet, med fokus på miljø og øremerking til f. eks CIFOR og ICRAF vil kunne gå rett inn i disse organisasjonenes FOU programmer.

- ADB - Greater Mekong Subregion (GMS) Biodiversity Conservation Corridor Initiative - initiativ ledet av ADB for bevaring av og etablering av samarbeid om forvaltning av biologisk mangfold i Mekong-regionen. ADBs initiativ Natural Resource Management among Ethnic Minorities of the Greater Mekong Subregion bør også ses I sammenheng med dette.
- Den Internasjonale Organisasjonen for Tropisk Tømmer (ITTO) – Organisasjonen finansierer prosjekter innenfor målsettingen om handel med bærekraftig produsert tømmer. Målsettingene er i tråd med målsettingene i dette notatet, og organisasjonen går i retning av tematiske programmer bla. for skogforvaltning og klima (norsk initiativ) og styresett. Det bør vurderes å støtte disse substansielt.

Bilateralt samarbeid og regionalt

- Bærekraftig skogforvaltning med fokus på urfolksproblematikk bør bli en del av norsk innsats i det nye Latin-Amerika programmet og i Bolivia. Dette bør ses i sammenheng med urfolksprogrammet ved ambassaden i Brasilia.
- Kina. Sektorintegrering av miljøhensyn i planer og styringsdokumenter i de viktigste næringssektorene rundt Dongting Lake, Kinas nest største innsjø.
- Ny fase i miljøsamarbeidet med Indonesia startet opp i 2007. Støtter Multi-Stakeholder Forestry Program i regi av DfiD med fokus på ulovlig hogst og handel med tropisk tømmer, styresett og bekjempelse av korrupsjon, og utvikling av kapasitet for lokal skogforvaltning. Utvikle institusjonelt samarbeid om iverksetting av CBD og knytte dette til skog- og klimaarbeid.
- I Afrika er Kongo og Madagaskar land med store utfordringer innen skogforvaltning og urfolks og lokalsamfunns rettigheter. Vurdere sterkere fokus på korrupsjonsbekjempelse og godt styresett
- Uganda – nytt program under utarbeidelse. Økosystembaserte tilnærminger og finansforvaltning sentralt i forhold til skogbruk.
- Styrke miljøsamarbeidet med Zambia og det regionale programmet med fokus på lokalbasert naturressursforvaltning.
- Nytt miljøprogram i Tanzania med sterkere vekt på styresett, finansforvaltning, korrupsjonsbekjempelse og bred kapasitetsbygging i miljøforvaltningen
- Sør-Afrika: fokus på biologisk mangfold og truede arter og habitater innen rammen av større miljøsamarbeidsprogram med fokus også på forurensing og godt styresett. Sør-Afrika spiller for øvrig viktig rolle i regionalt samarbeid, for eksempel innen SADC, NEPAD og i forhold til grensekryssende verneområder.

Støtte gjennom NGO/INGO

- RECOFTC (Regional Community Forestry Training Centre for Asia and the Pacific) - et uavhengig forsknings- og utdanningssenter knyttet til Kasetsart Universitetet i Bangkok. De arbeider for å øke kunnskapen om lokalbasert skogforvaltning, miljøtjenester fra skogen og biodiversitet i skogøkosystemer. Støttes via amb. i Bangkok.
- IUCN – WANI II (Water and Nature Initiative) – andre fase i et større vanninitiativ med aktiviteter i en rekke land. Nederland har vært den største donoren.
- IUCN - Energy and Biodiversity – initiativ om energi og fattigdomsreduksjon som inkluderer biologisk mangfold, dammer, skog og klima
- IUCN - Conservation for Poverty Reduction – et omfattende program som fokuserer på styrking av levekår i rurale strøk i Afrika.
- African Wildlife Foundation – AWF. AWF arbeider sammen med lokalsamfunn for å sikre deres rettigheter i forhold til etablerte og foreslåtte verneområder i biologisk rike områder i østlige, sørlige og sentral-Afrika. Under vurdering.
- Rights and Resources Initiative – en initiativ rettet mot lokalsamfunnsrettigheter i forbindelse med skogbruk.
- WWF – arbeider med lokalbasert forvaltning av skog

- Regnskogfondets rettighetsbaserte arbeid for å beskytte regnskogsområder i Sentral-Afrika, Amazonas, Sør-Øst-Asia og Papua New Guinea.

Bærekraftig forvaltning av biologisk mangfold i landbruket

Multilateralt:

- **Global Crop Diversity Trust Fund** Fond som arbeider for å sikre biodiversitet innen landbruksvekster.
- **CAADP** (Comprehensive Africa Agriculture Development Programme). CAADP er NEPADs plan for opptrapping innen landbrukssektoren i Afrika. Dette skal bl.a. gjøres gjennom Regional Economic Communities (RECs). Norge deltar aktivt i dette arbeidet, og en støtte til noen av de prosessene som vedtas innenfor regionene vil være viktige i forhold til en bærekraftig landbruksutvikling og bevaring av biologisk mangfold. Gjennomføring av tiltakene vil i stor grad skje fra landene selv, bl.a. i samarbeid med UNDP og UNEP.
- **CGIAR-institutter** (Consultative Group on International Agricultural Research) som arbeider med landbruksmangfold, både jord- og skogbruk.

Bilateralt samarbeid og regionalt

- Program for matsikkerhet og tilpassninger til klimaendringer i utvalgte land, for eksempel Zambia.
- Miljø-programmet i Mellom-Amerika, som i stor grad retter seg mot landbrukssektoren.

Støtte gjennom NGO/INGO

- Norske NGOer: Utviklingsfondet, CARE-Norge
- Internasjonale NGOer: Det er en rekke ulike NGOer som arbeider med disse spørsmålene. Norad i samråd med UD vil måtte vurdere hvem som skal være den eller de sentrale partnere (GRAIN, IFOAM, ETC-group, Third World Network, Via Campesina o. a.)
- IUCN - Conservation for Poverty Reduction – et omfattende program som fokuserer på styrking av levekår i rurale strøk i Afrika.

Vedlegg I

Diskusjon om prioritering av handlingsplanens tematiske områder

Tilstand og mål

Bevaring av biologisk mangfold og forsvarlig naturressursforvaltning er en forutsetning for bærekraftig utvikling og fattigdomsbekjempelse. I følge FNs Millennium Ecosystem Assessment (MA) er de fleste økosystemtjenestene under så hardt press at det kan bli vanskelig å nå flere av tusenårsmålene innen 2015. MA peker på tap av biologisk mangfold, overbeskatning av fiskebestander, forørkning, vannforsyning, klimaendringer og forurensing som de største og mest akutte problemene å ta tak i. Det akselererende tapet av biologisk mangfold er spesielt kritisk for fattige og urfolk som er mest direkte avhengige av naturressurser og økosystemtjenester for å overleve.

Det er blitt satt sterkere fokus på samspillet mellom biologisk mangfold og klimaendringer den siste tida. Det gjelder særlig forholdet at 20% av det globale utslippet av drivhusgasser stammer fra avskoging. Tiltak mot avskoging bidrar dermed direkte til utslippsreduksjon av klimagasser. Ellers er det klart at klimaendringer vil ha konsekvenser for alle jordas økosystemer og det biologiske mangfoldet de består av. De største effektene vil komme i områder som allerede i dag er marginale, som for eksempel tørrlandsområder, der matsikkerheten allerede nå er lav. Uten effektive tilpassingstiltak vil klimaendringer i slike områder kunne føre til humanitære kriser fordi muligheten til å produsere mat avhenger av et redusert biologisk mangfold. Det er derfor viktig å sette inn tiltak for å forvalte det biologiske mangfoldet på en måte som gjør at viktige økosystemtjenester som mat- og vannforsyning opprettholdes.

En rekke miljø- og naturessurskonvensjoner og -avtaler gir klare forpliktelser til land som har signert disse. Den mest sentrale konvensjonen er konvensjonen om biologisk mangfold (CBD). CBD skal sikre bevaring og bærekraftig bruk av biomangfold samt rettferdig fordeling av godene fra bruk av det genetiske mangfoldet. Det ligger sterke elementer av miljøintegrering og rettighetstenking i konvensjonen, samt forpliktelser for industriland til å finansiere tiltak i utviklingsland for å oppnå målene i konvensjonen. Målsettingen i konvensjonens strategiske plan om vesentlig reduksjon av tap av biologisk mangfold innen 2010 forplikter landene til å stanse tapet av biologisk mangfold som del av innsatsen med å bekjempe fattigdom. FNs generalforsamling har vedtatt å innlemme 2010-målet som et delmål for tusenårsmål 7 om bærekraftig utvikling.

I forhold til naturressursforvaltning i bred forstand er det i tillegg til CBD en rekke internasjonale prosesser med tilhørende avtaler. Konvensjonen mot internasjonal handel med truede arter (CITES), konvensjonen for trekkende/migrerende arter (CMS), Ramsarkonvensjonen for våtmarker og UNESCOs verdensarvkonvensjon (WHC) er andre viktige rammeverk på området som utfyller og bidrar til iverksettingen av CBD.

For bærekraftig utnyttelse og bevaring av marine ressurser er følgende instrumenter mest sentrale: folkerettslig bindende instrumenter (FNs Havrettskonvensjon av 1982, FN-avtalen av 1995 om bevaring og forvaltning av vandrende fiskebestander og langtmigrerende fiskebestander, FAOs avtale av 1993 vedrørende fremme av fiskefartøyers overholdelse av internasjonale bevarings- og forvaltningstiltak, adferdskodekser (FAOs Code of Conduct for Responsible Fisheries av 1995, med retningslinjer), internasjonale handlingsplaner for bl.a. reduksjon av flåtekapasitet samt illegalt, urapportert og uregulert fiske (IUU), gjennomføringsplanen fra Johannesburg i 2002, som blant annet omfatter innføring av økosystembasert fiskeriforvaltning og gjenoppbygging av nedfiskede bestander av fisk med klare frister for involverte land. Det er verdt å merke seg at føringene fra miljøtoppmøtet i Rio i 1992 er inkorporert i folkerettslige konvensjoner og avtaler på fiskeri samt i adferdskodekser, ret-

ningslinjer og internasjonale handlingsplaner på sektoren, og således skreddersydd for fiske og fangst i fersk- og saltvann.

For skogforvaltning er anbefalinger fra FAO og anbefalinger fra FNs skogforum/UNFF (IPF og IFF) særlig sentrale. Innen tørrlandsforvaltning er anbefalinger fra forørkningskonvensjonen (UNCCD) førende.

Prioritering av områder i handlingsplanen

Følgende områder er prioritert i miljøhandlingsplanen under temaområdet biodiversitet og naturressurser:

- støtte vern og bærekraftig forvaltning av globalt viktige naturområder og økosystemer
- bidra til at en økosystemtilnærming legges til grunn for naturressursforvaltning
- bidra til at lokalbefolkning inkludert urfolksgrupper, sikres tilgang og rettigheter til land og ressurser, inkludert jord, skog, vilt og fisk, samt en rettferdig fordeling av inntektene fra bruk av genetiske ressurser
- støtte implementering av internasjonale avtaler og konvensjoner om naturressurser og biologisk mangfold, inklusive avtaler om havmiljø og marine ressurser
- bidra til integrering av hensynet til biologisk mangfold i alle sektorer
- støtte implementering av konvensjonen for bekjempelse av forørkning
- bidra til samarbeid og synergi mellom biomangfold-, forørknings- og klimakonvensjonene i både politikkutvikling og implementering
- bidra til å forebygge tap av biologisk mangfold i arbeidet for å redusere skadeomfang av forurensninger, klimaendringer eller naturkatastrofer

Prioriteringene og forslagene til tiltak som nevnt over er delvis av overordnet karakter (f. eks. at en økosystemtilnærming skal legges til grunn for naturressursforvaltning), delvis rettet mot politiske prosesser og delvis rettet mot mer operativ innsats. I det følgende gis en kort vurdering av de prioriterte områdene i handlingsplanen (nevnt over). I vedlegg II er det satt opp en oversikt over sentrale rammeverk for å nå målene.

Båndlegging av areal og ødeleggelse av leveområder er blant de største truslene mot det biologiske mangfoldet og bevaring av økosystemtjenester. En arealbruk og – disponering som ivaretar hensynet til ivaretakelse av biologisk mangfold og handlingsrom for tilpasning til klimaendringer bør derfor være en forutsetning i planleggingsprosesser. Det eksisterer globale systemer for å identifisere globalt viktige områder (bl.a. økoregioner og såkalte Hot Spots) som kan legges til grunn for prioritering av innsats. Men det er også viktig å vurdere hvilke arealer/områder er sentrale på nasjonalt og lokalt nivå og å innføre restriksjoner på bruk som sikrer verneverdiene i samarbeid med lokalsamfunn og urfolk, som må dra nytte av økosystemtjenestene også i fremtiden.

Prinsippet om økosystemtilnærmingen legger til grunn at mennesker er en del av økosystemene, er avhengig av og påvirker økosystemene, og at konsekvensene av denne påvirkningen ikke skal forringe naturens evne og kapasitet til å fortsette å yte verdier. Videre at forvaltningen skal legges til lavest mulige nivå og involvere alle berørte parter for å kunne balansere ulike interesser. WSSD 2002 slo fast at økosystembasert fiskeriforvaltning er en viktig internasjonal målsetting og understreker betydningen av å utvikle og ta i bruk hensiktsmessige verktøy i forvaltningen av havområdene, inkl. etablere et nettverk av marine verneområder innen 2012. Bærekraftig forvaltning av verdens skoger er viktig ut fra hensyn til skogslevende urfolk, næringsinntekter, biologiske verdier og skogenes rolle i klimakretsløpet.

Biologisk mangfold og naturressurser som jord, skog, vilt og fisk, utgjør en vesentlig del av livsgrunnlaget for folk. I forhold til utnyttelse av genetiske ressurser står lokalsamfunn og urfolk i et ulikt konkurranseforhold med tunge økonomiske interesser som søker eksklusive kommersielle rettigheter. CBD og MA slår fast at tiltak for å sikre økosystemtjenestene vil ha større sjanse for å lykkes dersom lokalsamfunn og urfolk får eierskap og råderett til naturressursene, og får ta del i verdiskapingen og beslutningene knyttet til dem. Dette gjelder spesielt i land med svakt styresett og dårlig utviklet miljø- og ressursforvaltning.

Miljøhandlingsplanen har en klar rettighetstilnærming ved at den erkjenner sammenhengen mellom bevaring av miljø og biologisk mangfold og lokalbefolkningens, inkludert urfolk, rettigheter til naturressurser. Å sikre rettighetene til lokalbefolkningen/urfolk er et mål i seg selv, men også nøkkelen til vern og bærekraftig forvaltning av miljøet i mange områder. Urfolks rettigheter til land og naturressurser er et tema Norge har hatt en høy profil på internasjonalt. Det gjelder både i urfolksspesifikke fora og i andre fora der Norge er opptatt av å sikre hensynsstaken til urfolks rettigheter på andre tematiske områder, som for eksempel arbeidet med art. 8j på CBD-møtene.

Viktig tema på dette prioriterte området vil være aktiv deltakelse i internasjonalt normativt arbeid og bidra til å sikre urfolks deltakelse i dette arbeidet. Rettighetsbasert forvaltning av naturressursene forutsetter at nasjonalt lovverk ivaretar de territorielle rettighetene til urfolk og andre sårbare grupper som er avhengig av tilgang til naturressursene for å overleve. Nasjonale lovprosesser vil derfor være sentrale. Videre er urfolk særlig utsatt i forbindelse med utvinningen av olje-/gassressurser. Olje-/gassutvinning i tropisk regnskog utgjør en stor risiko for forurensing og forringede levekår for urfolk og andre skogavhengige folk. Å sikre hensynsstaken til urfolks rettigheter i forbindelse med slik virksomhet vil være av stor betydning. ”Empowerment” av lokale og nasjonale urfolksorganisasjoner som jobber inn mot myndighetene på naturressursområdet er en sentral problemstilling, samt bidra til innsats som sikrer lokal deltakelse, og spesielt urfolks deltakelse, i forvaltning og beskyttelse av biologisk mangfold.

I tillegg til en aktiv forvaltning av naturressursene, er det nødvendig å adressere de direkte truslene mot det biologiske mangfoldet (arealbruksendringer, klimaendringer, overhøsting, forurensing og introduksjon av fremmede arter). Det understreker betydningen av å effektivisere samarbeid og utløse synergier mellom de tre Rio-konvensjonene (CBD, Klimakonvensjonen og Forørkningskonvensjonen) i bistandsoppfølgingen. Politikk og tiltak under hver enkelt av de tre selvstendige konvensjonene påvirker handlingsrommet i de øvrige.

For å få effekt av miljøaspektene i konvensjonene er det nødvendig at disse er forankret i lov- og regelverk som tilligger de ulike sektormyndighetene. Det er viktig at de utøvende myndighetene tar miljøansvar for sin sektor, og i de fleste utviklingsland er ansvaret tillagt sektormyndighetene. Antallet konvensjoner som skal følges opp er en ressursmessig utfordring for alle stater, både i forbindelse med forhandlingsmøter, for gjennomføring og for rapportering. Denne belastningen vil ramme de minst ressurssterke statene mest og bidra til at de i praksis utelukkes fra fora hvor internasjonale vedtak fattes. Miljøvernmyndighetene har en viktig rolle som pådriver for at sektormyndighetene tar sitt miljøansvar og for å sikre regelmessig rapportering på miljø fra sektorministeriene. Videre bør miljøvernmyndighetene ha en koordinerende rolle vs sektorministeriene når de representerer sin stat i internasjonale miljøfora. Det vil være viktig å støtte miljøvernmyndighetene i å ivareta disse rollene.

Naturressursene utnyttes direkte av primærnæringer som skogbruk, jordbruk, fiskeri og havbruk og gjennom fysiske inngrep innen gruvedrift, samferdsel og energi. Sektorene har dermed et viktig ansvar for at viktig biologisk mangfold ikke går tapt. Sektoransvar og sektorsamarbeid er derfor viktig. Sektoransvar for biologisk mangfold innebærer at den enkelte sektor vet hvordan virksomheten påvirker det biologiske mangfoldet og gis ansvar for å begrense negativ påvirkning. Norge bør arbeide for å øke miljøkunnskap i sektorene og at mil-

jøansvar forankres i lovverk og planprosesser. Videre at strategiske miljøvurderinger og miljøkonsekvensanalyser gjennomføres på systematisk basis.

Vedlegg II

Sentrale rammeverk for arbeid med biologisk mangfold og naturressursforvaltning

Tema	Tiltak. Bidra til å:	Rammeverk:
Støtte vern og bærekraftig forvaltning av globalt viktige naturområder og økosystemer:		
Bærekraftig arealbruk	- identifisere forvaltningsområder ut fra deres kapasitet til å levere økosystemtjenester (for eksempel nedbørsfelt) - involvere alle berørte parter - avklare eier- og bruksrettigheter - utvikle forvaltningsplaner - fremme bruk av KU som verktøy	MA, UNEP (PEP), OECD-DAC Guide-lines, CBD Guidelines
Etablering av verneområ-der	- identifisere verneverdier - fremme samhandling m. lokale interesser - studier av områder for integrert forvaltning - avklare eier- og bruksrettigheter	IUCN-kriterier CBDs program for områdevern Ramsarkonvensjo-nen ILO169
Forvaltning og bruk av verneområder	- sikre omfang og bredde økosystemtjenester i identifikasjon av verneområder - sikre at naturbasert turisme er bærekraftig	MA WHC Guidelines økoturis-me IUCN
Bidra til at en økosystemtilnærming legges til grunn for naturressursforvaltning:		
Økosystem-basert for-valtning av levende mari-ne ressurser **Kystsoneforvaltning**	- legge kartlegging og overvåkning til grunn for bærekraftig forvaltning av levende marine res-surser, inkl etablering av LMEs - sikre lokal medvirkning i beslutningsproses-sene - kartlegge og å bruke tradisjonell kunnskap - bekjempe IUU-fiske - styrke forvaltningsapparatet (nasjonalt og regionalt (RFMOene) - utvikle politikk og forvaltnings-systemer for bærekraftig bruk - utvikle politikk og virkemidler for kystsone-forvaltning (mangrover, korallrev, sjøgress) – bygge robuste forvaltningssystemer (klima- og katastrofetilpasning) - adressere kystnær forurensning	UNCLOS FN-avtalen om fiske på det åpne hav FAOs atferdskodeks for ansvarlig fiske Retningslinjer for økosystemtilnærming (FAO) PoW marin/kyst (CBD?) IMO, UNEP/ICRI UNEP-GPA
Bærekraftig skogforvalt-ning	-sikre eier- og bruksrettigheter for lokal- og urfolk - utvikle nasjonale skogprogram med bred del-tagelse - utvikle politikk og systemer for bærekraftig skogforvaltning - bekjempe ulovlig hogst - fremme sertifisering	CBD, UNFF (IFF), ITTO, CITES, FAO
Bidra til at lokalbefolkning, inkludert urfolksgrupper, sikres tilgang og rettigheter til land og ressurser, samt en rettferdig fordeling av inntektene fra bruk av genetiske ressurser		
Sikre urfolksrettigheter	- støtte urfolksdeltagelse i relevante fora hvor	CBD-gen og CBD-8j,

og deltakelse: Internasjonale fora **Rettighetsstyrking nasjonalt**	det tas beslutninger vedrørende urfolk - sikre urfolkshensyn i internasjonale forhandlinger om genressurser - utvikle og sikre urfolksrettigheter (eier og bruksrettigheter) i aktuelle land i utnytting av naturressurser (hogst, gruvedrift, arealdisposisjoner (inkl. vern) - respektere ukontaktede urfolk i tropisk skog	UNFF, ILO169, UN-Permanent forum WIPO CBDs Akwe guidelines ILO169
Støtte implementering av internasjonale avtaler og konvensjoner om naturressurser og biologisk mangfold, inklusive forørkningskonvensjonen og avtaler om havmiljø og marine ressurser		
Gjennomføre målsetninger i CBD (vern, bærekraftig bruk, rettferdig fordeling)	- utvikle og gjennomføre nasjonale planer og strategier for biomangfold (NBSAPs) - gjennomføre prioriterte temaområder	CBD, WHC, CITES, CMS, RAMSAR, relevante regionale konvensjoner UNEP-IBM-prosjekt
Sikker bruk av genteknologi	- gjennomføre Cartagenaprotokollen	CBD/CP
Bekjempelse av forørkning	- utvikle og gjennomføre nasjonale aksjonsplaner (NAP). Integrere NAP i PRSP og lignende - iverksette Chef de file Etiopia	UNCCD
Havmiljø og marine ressurser	- gjennomføre prioriterte avtaler og retningslinjer og bidra til utvikling av nye normative instrument	UNCLOS, FAO
Bidra til integrering av hensynet til biologisk mangfold i alle sektorer		
Strategiske dialoger	- bruke MA Conceptual Framework i relevante landdialoger - arbeide for at nasjonale planer og strategier for relevante miljøkonvensjoner blir integrert i PRSPene - arbeide for at hensyn til økosystemer og biomangfold blir integrert i relevante sektorplaner - utarbeide systemer og politikk for å forvalte økosystemtjenester for næringsutvikling og til beste for lokalsamfunn	MA, CBD, UNEP
Praktiske prosjekter	- øke miljøkunnskap i sektorene - bidra til at prosjekter adresserer bredden av verdier og tjenester fra økosystem - gjennomføre flere lokale MA-studier - bidra til å styrke miljøforvaltningen i samarbeidsland	MA
Bidra til samarbeid og synergi mellom biomangfold-, forørknings- og klimakonvensjonene i både politikkutvikling og implementering		
Internasjonalt nivå	- støtte videre kunnskapsoppbygging om mulige synergi mellom Rio-konvensjonene - sikre at vedtak i konvensjonene gjensidig støtter hverandre	CBD, UNFCCC, UNCCD, UNEP, UNDP
Landdialoger og prosjekter	- utvikle tiltak og prosjekter som adresserer relevante internasjonale forpliktelser fra de tre konvensjonen - sikre at klimatilpasning blir adressert i relevante prosjekter	
Bidra til å forebygge tap av biologisk mangfold i arbeidet for å redusere skadeomfang av forurensninger, klimaendringer eller naturkatastrofer		
Fremmede arter i forurensings, klimatilpas-	- sikre at bruk av fremmede arter konsekvensvurderes før eventuell bruk.	CBD –guiding principles for IAS

ning eller katastrofear-beid		
Arealbruks-endringer	- sikre konsekvensvurdering av arealbruksend-ringer og etablering av monokulturer	